

REMISSVAR

2025-05-13

Dnr: BO 2025-0085

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
u.uh.remissvar@regeringskansliet.se

Remiss av betänkandet Bättre förutsättningar för trygghet och studiero i skolan (SOU 2025:8)

(dnr U2025/00722)

Barnombudsmannens yttrande grundar sig på uppdraget att företräda barns och ungas rättigheter enligt FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen).

Barnombudsmannen tar emot ett stort antal remisser och har inte möjlighet att lämna synpunkter på alla. Även för remisser av betänkanden och promemorior som har direkt betydelse för barn och deras rättigheter avgränsar Barnombudsmannen ofta svaret.

Barnombudsmannen avgränsar yttrandet på aktuell remiss till övergripande synpunkter samt synpunkter på förslagen i avsnitten 3.1, 3.3, 3.4, 3.6, 4.1, 4.3, 5.1, 5.2 och 5.3.

Övergripande synpunkter

Barnombudsmannen välkomnar att åtgärder föreslås i syfte att stärka tryggheten och studieron i skolan. Barn och unga befinner sig i skolan en stor del av sin tid och under många år. Beroende på hur skolan fungerar för en elev kan skolan vara en stark skyddsfaktor – eller en riskfaktor. Vikten av en fungerande skolgång, liksom utmaningarna som finns särskilt för vissa barn att klara skolan, är tydlig i Barnombudsmannens samtal med barn inom ramen för arbetet med årsrapporten 2025 "Ni måste hinna före". I arbetet med rapporten har myndigheten pratat med barn och unga som är frihetsberövade på grund av brott. De lyfter hur viktigt det är att bli sedda och få stöd tidigt i skolan, och hur bristande trygghet och studiero kan leda till att man tappat motivationen, halkar efter och i värsta fall dras in i destruktiva sammanhang. En trygg, tillgänglig och stödjande skola är avgörande för att barn ska kunna utvecklas, känna framtidstro och få de verktyg de behöver för ett gott liv.

Även om Barnombudsmannen delar utredningens problembeskrivning och anser att flera av förslagen kan stärka barns rättigheter ser Barnombudsmannen också risker med vissa av förslagen, särskilt förslagen i avsnitt 3.3 och 4.1, vilket utvecklas nedan.

Barnombudsmannen vill i sammanhanget framhålla att det är många stora förändringar som föreslås inom skolområdet nu. Barnombudsmannen anser att det är svårt att få en överblick och bedöma de sammantagna för barn och deras rättigheter.

Barns delaktighet i utredningens arbete

Barnombudsmannen välkomnar att utredningen har strävat efter att göra barn och unga delaktiga i sitt arbete genom att samtala med ett mindre antal elever och med företrädare för elevorganisationer, och att dessa synpunkter återges i betänkandet. Samtidigt vill Barnombudsmannen betona att det är en brist att utredningen inte har redogjort för vilka barn som har deltagit i samtalen, till exempel om barn med erfarenhet av att leva i utsatta situationer har inkluderats. Vid så omfattande förändringar som det nu är fråga om, borde en mer systematisk och djupgående dialog med barn i olika åldrar och med varierande bakgrunder ha genomförts. Utöver samtal med elevorganisationer hade utredningen exempelvis kunnat anordna särskilda barnsamtal eller fokusgrupper – det vill säga gruppssamtal där barn från olika livssituationer bjuds in att diskutera sina erfarenheter och ge egna förslag. En sådan metod kan skilja sig från referensgrupper, som ofta har en mer formell och rådgivande funktion under en längre process. Avsaknaden av en bredare och mer inkluderande dialog innebär en svaghet i utredningens analys, bedömningar och förslag.

3.1 Säkerställa att rektorn arbetar aktivt och systematiskt med att upprätthålla trygghet och studiero

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Ett lagstadgat ansvar skapar ökad tydlighet och stärker möjligheterna till uppföljning och tillsyn, vilket gynnar barnets rätt till utbildning enligt artikel 28 i barnkonventionen och rätten till en trygg skolmiljö. Samtidigt behöver rektorer, som utredningen skriver, ges rimliga förutsättningar att ta det utökade ansvaret så att de föreslagna ändringarna kan få den effekt för elever som eftersträvas.

3.3 Möjliggöra för lärare att hantera mindre men frekventa ordningsstörningar på ett mer effektivt sätt; 4.1 Skapa bättre förutsättningar att vidta åtgärder när en elev allvarligt stör andra elevers trygghet och studiero

Barnombudsmannen tar inte ställning till förslagen i sak men gör följande medskick.

Barnombudsmannen anser liksom utredningen att det är angeläget att stärka tryggheten och studieron i skolan, särskilt för att skydda elever från hot, våld och kränkningar och för att säkerställa elevers rätt till utbildning. Det är viktigt att lärare och rektor har mandat att agera på det sätt som krävs när det behövs.

Samtidigt ser Barnombudsmannen risker med förslagen. Precis som inom många andra områden när det gäller barns rättigheter finns det inom skolans område ofta en diskrepans mellan det lagen säger och hur lagen tillämpas.

Barnombudsmannen ser en risk att skolor använder sig av disciplinära åtgärder utan att utreda de underliggande orsakerna till att problem uppstår och att eleverna inte får komma till tals i de olika utredningar som kan behöva genomföras (jfr s. 221). Det finns också, som utredningen beskriver, en risk att skolor, i stället för att förbättra lärmiljön, erbjuda en varierad och strukturerad undervisning samt ge eleverna det stöd och de utmaningar de behöver, tar till disciplinära åtgärder som omplacering eller avstängning (s. 221). Vidare kan detta komma att påverka vissa elever särskilt, till exempel elever med funktionsnedsättning och våldsutsatta barn.

Barnombudsmannens årsrapport 2025 "Ni måste hinna före" visar att skolpersonal ofta fokuserar på beteendet snarare än att försöka förstå bakomliggande orsaker. Så här säger en kille och en tjej i rapporten:

"Barnen med extra energi ska inte frysas ut av lärarna. I stället ska de få hjälp." kille

"Jag slutade helt gå till skolan i [högstadiet]. Jag pallade inte mer, var utmattad av att försöka få bra betyg utan att lyckas. Jag var stökig och blev ofta utkastad från lektionerna. Jag hade önskat att skolan skulle se att jag inte mårde bra. [...] Alla behöver samhörighet. Om skolan är knas kommer man söka sig ut och vilka andra är ute? Det är kriminella unga som är ute. Det är inte bra, men det är inte konstigt." tjej

Utredningen föreslår vissa åtgärder som kan bidra till en ändamålsenlig tillämpning av lagen. Till exempel föreslås att Skolverket ska ges i uppdrag att tillhandahålla praxis och komplettera befintligt stödmaterial för hur skolpersonal kan agera i akuta situationer eller i andra problematiska ärenden. Vidare föreslås att Skolinspektionen ges i uppdrag att genomföra tillsyn av tillfällig placering utanför skolenheten. Barnombudsmannen välkomnar detta men anser att ytterligare åtgärder behöver vidtas. Barnombudsmannen ser bland annat behov av tydliga uppföljningsmekanismer för att säkerställa att åtgärderna faktiskt leder till förbättringar för eleverna. Barnombudsmannen vill i sammanhanget betona vikten av att myndigheternas stödmaterial och tillsyn särskilt beaktar barns rätt till information, delaktighet och skydd mot diskriminering och att det i uppdrag till myndigheter tydligt anges att barn ska involveras i arbetet.

När det gäller dokumentation vid kvarsittningar och utvisningar anser Barnombudsmannen att det kan finnas skäl att behålla någon form av dokumentation – till exempel ett krav på att rektor informeras – för att möjliggöra uppföljning och skydd av barns rättigheter, särskilt vid upprepade ingripanden. Det är också nödvändigt att barn ges möjlighet att uttrycka sin åsikt även i samband med akuta situationer. Även om avsikten är att skydda fler barn, får det inte ske till priset av att barns rättssäkerhet och delaktighet urholkas.

3.4 Åstadkomma en varaktigt förbättrad trygghet och studiero med hjälp av skolregler

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

Ett gemensamt ramverk med tydliga regler och en plan för konsekvenser kan bidra till ökad trygghet, rättssäkerhet och förutsägbarhet i skolmiljön. Det är också positivt att rektorns ansvar för att leda detta arbete förtydligas i skollagen, och att ett gemensamt förhållningssätt bland personalen eftersträvas. Samtidigt vill Barnombudsmannen särskilt betona vikten av att barns rätt till delaktighet enligt artikel 12 i barnkonventionen respekteras fullt ut. I den föreslagna modellen är det rektorn som beslutar om reglerna, och eleverna ska enligt utredningen involveras i efterhand genom samtal och diskussion för förankring. Barnombudsmannen har förståelse för att vissa regler är inte är förhandlingsbara, till exempel förbud mot våld, men anser att eleverna måste ges reellt inflytande i utformningen av de regler som gäller deras vardag i skolan. Att involvera eleverna tidigt stärker både legitimiteten i reglerna och barns upplevelse av att bli lyssnade på. Barnombudsmannen vill även betona att det behöver säkerställas att konsekvensplaner används på ett sätt som är pedagogiskt, för att inte påverka skolans förtroendefulla klimat negativt. Det är i sammanhanget viktigt att såväl elever som personal följer reglerna. Reglerna måste vidare utformas med hänsyn till barns olika behov, förutsättningar och levnadsvillkor, inklusive barn med funktionsnedsättning.

3.6 Att införa ordningsomdömen skulle inte bli ett effektivt verktyg i arbetet med trygghet och studiero

Barnombudsmannen delar utredningens bedömning att ordningsomdömen inte bör införas.

Barnombudsmannen anser liksom utredningen att omdömen inte skulle vara ett effektivt verktyg för att skapa trygghet och studiero, och att ordningsomdömen dessutom skulle kunna medföra negativa konsekvenser för barns rättigheter.

Enligt artikel 3 i barnkonventionen ska barnets bästa beaktas i alla beslut som rör barn. Barnombudsmannen anser att ordningsomdömen riskerar att stå i strid med denna princip. De kan uppfattas som godtyckliga, stigmatiserande och orättvisa – särskilt för barn med funktionsnedsättning eller bakomliggande svårigheter som påverkar deras beteende.

I Barnombudsmannens årsrapport 2025 "Ni måste hinna före" beskriver flera barn hur de upplevt att skolan fokuserat på *vad* de gör snarare än *varför*. Detta förstärks av ett system där elevens ordning och uppförande bedöms utan att sammanhanget eller barnets röst vägs in. Flera barn som Barnombudsmannen har pratat med har berättat att de haft svårt att koncentrera sig och hänga med i undervisningen, vilket lett till frånvaro. De beskriver att skolan haft låga förväntningar på dem och att det ofta känts som om ingen brytt sig om de kom till skolan eller inte. Några har till och med upplevt att lärare tyckt det varit skönt när de varit borta.

"Jag hade behövt att någon sett det som var bra och inte bara det som var dåligt." kille

Vidare riskerar ordningsomdömen att underminera relationen mellan lärare och elev, och minska barnets känsla av tillhörighet och tillit till skolan. Ett sådant klimat kan i sig motverka trygghet och studiero. Barn har enligt artikel 28 rätt till utbildning och enligt artikel 29 rätt till en utbildning som utvecklar deras personlighet, färdigheter och sociala ansvar. Ett bedömningssystem som fokuserar på kontroll snarare än utveckling riskerar att stå i motsättning till dessa rättigheter.

Barnombudsmannen instämmer med utredningen i att ordningsfrågor bäst hanteras genom samtal mellan skola och vårdnadshavare, där det finns utrymme att förstå barnets behov och ge rätt stöd. Det stärker barnets rätt till skydd och utveckling enligt artikel 6. Det är också positivt att lärares tid fortsatt kan användas till undervisning och relationsskapande snarare än till ytterligare administration.

Sammanfattningsvis anser Barnombudsmannen att utredningens bedömning är välgrundad, barnrättsligt förankrad och i linje med vad både forskning och barn själva lyfter.

4.3 Säkerställa nolltolerans mot trakasserier, kränkande behandling och mobbning i skolan

Barnombudsmannen delar utredningens bedömningar. Ett av Barnombudsmannens förslag, som presenteras i rapporten "Ni måste hinna före" (2025), var att begreppet mobbning bör skrivas in i skollagen. Syftet är att förtydliga skolornas ansvar att arbeta förebyggande mot både mobbning och våld mot barn, vilket också bidrar till att uppfylla artikel 19 i barnkonventionen om barns rätt till skydd mot alla former av våld. Barnombudsmannen föreslog också att en nationell plan mot mobbning tas fram.

Barnombudsmannen anser att det är avgörande att arbetet mot mobbning och kränkande behandling prioriteras, eftersom en trygg skolmiljö är en förutsättning för barns lärande, hälsa och utveckling. I Barnombudsmannens samtal med barn framkommer att utsatthet i skolan kan få allvarliga konsekvenser, både för skolgången och för måendet på lång sikt. Barn lyfter särskilt vikten av att vuxna ser, lyssnar och agerar snabbt vid tecken på mobbning. En flicka berättar i Barnombudsmannens rapport "Det har alltid funnits våld, alltså när det har funnits problem" (2025):

"Och då möttes jag av detta gänget från skolan då, flera stycken. De skrek på mig. De hotade mig att jag skulle ta livet av mig. [...] Och

jag bara stod där liksom. Och sen när jag skulle gå hem, jag vågade ju inte gå hem.” hon fortsätter att beskriva sitt mående på grund av mobbingen ”Så de skickade mig till psykiatrien då, för de skickade in en remiss. Och det skulle vara prio ett liksom. Så då efter den här händelsen så försökte jag, jag började med självskadebeteende. Jag försökte ta mitt liv. Men det var liksom ingen som brydde sig, så.”

5.1 Definiera giltig och ogiltig frånvaro

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

En gemensam definition skapar tydlighet och likvärdighet mellan skolor, vilket är avgörande för att barns rätt till utbildning enligt artikel 28 i barnkonventionen ska tillgodoses på ett jämlikt sätt.

Barnombudsmannen ser också positivt på att skolor genom förslaget ges ett tydligare ansvar att följa upp även anmäld frånvaro och att undersöka bakomliggande orsaker. Det är särskilt viktigt för att kunna identifiera barn som befinner sig i utsatta situationer – exempelvis barn som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck och som kan hållas hemma av familjen eller har förts bort, utan att det anmäls som något annat än sjukfrånvaro. I sådana fall kan tydligare riktlinjer bidra till att skolan agerar snabbare och samordnat, vilket är avgörande för att skydda barnets rätt till både utbildning och trygghet.

Samtidigt behöver skolor vara lyhörda för varje elevs situation. Det är viktigt att skolor, i enlighet med artikel 12 i barnkonventionen, lyssnar på eleven och försöker förstå skälen till frånvaron. Barnombudsmannen vill betona vikten av att skolor inte drar förhastade slutsatser om anmäld frånvaro utan att först ha fört en dialog med eleven och vårdnadshavarna. Det är särskilt viktigt för barn med exempelvis psykisk ohälsa eller långvarig sjukdom, där det finns en risk att barnet annars känner sig skuldbelagt eller ifrågasatt.

5.2 Samla in och publicera uppgifter om frånvaro

Barnombudsmannen tillstyrker förslaget.

I dag saknas enhetlig och tillförlitlig statistik över skolfrånvaro, vilket försvårar arbetet med att följa upp barns rätt till utbildning enligt artikel 28 i barnkonventionen. Förslaget svarar också, som utredningen anger, direkt på FN:s barnrättskommittés rekommendationer¹ till Sverige om att förbättra uppföljningen av frånvaro.

5.3 Förebygga och åtgärda frånvaro på lokal nivå

Barnombudsmannen delar utredningens bedömningar.

En översyn av Skolverkets stöd, i samarbete med Specialpedagogiska skolmyndigheten, kan bidra till att skolor agerar mer träffsäkert – särskilt för elever i utsatthet eller med funktionsnedsättning (jfr barnkonventionens artiklar 2, 3, 23 och 28). Barnombudsmannen vill också betona vikten av att barns egna erfarenheter och synpunkter tas tillvara i Skolverkets arbete med att utveckla stödet, i enlighet med barnkonventionens artikel 12.

Barnombudsmannen ser också positivt på att utredningen lyfter vikten av skolsociala team som en resurs för tidiga och samordnade insatser. En nära samverkan mellan skola och socialtjänst kan vara avgörande för att fånga upp barn som riskerar att fara illa eller hamna i långvarig frånvaro.

¹ CRC/C/SWE/CO/6-7 38 b)

Beslut har fattats av barnombudsmannen Juno Blom. Föredragande i ärendet har varit utredaren Shanti Ingeström. I den slutliga handläggningen av ärendet har även chefsjuristen Tove Björnheden och utredaren Linnéa Jaurell deltagit.

Juno Blom

barnombudsman